

УДК 314.7
JEL Classification J6

Тілікіна Наталія
заступник директора з наукової роботи
Державний інститут сімейної та молодіжної політики
м. Київ, Україна
E-mail: tilikina_natalia@ukr.net

РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МОЛОДІ

Анотація

Вступ. У сучасних умовах євроінтеграції і глобалізації перед Україною постають нові виклики, які впливають на трудову діяльність людини та її соціально-економічне становище, що призводить до виникнення неконтрольованих переміщень робочої сили. Найбільш схильною до територіальної мобільності є молодь, яка виступає основним джерелом поповнення трудового потенціалу країни, але має найменшу соціальну та психологічну захищеність, тому потребує особливої підтримки з боку держави та суспільства. Таким чином, питання регулювання процесу територіальної мобільності молоді є дуже актуальним та має бути в центрі уваги української моделі молодіжної і міграційної політики.

Методи. У процесі дослідження використано такі методи, як: метод порівняльного аналізу, аналітичний та абстрактно-логічний методи.

Результати. У статті здійснено теоретико-методичне обґрунтування понять «державне регулювання», «економічне регулювання», «соціальне регулювання», «саморегулювання». Дано визначення поняття державне регулювання процесу територіальної мобільності молоді. Розглянуто методи та інструменти, які формують систему регулювання процесу територіальної мобільності молоді. Визначено, що основним інструментом державної політики щодо регулювання цього процесу є міграційна політика, а додатковим – молодіжна політика. Напрацьовано механізми впливу на регулювання процесу територіальної мобільності молоді щодо зростання та розвитку трудового потенціалу на рівні регіону та країни в цілому.

Перспективи. Отримані результати можуть бути використані при розробці молодіжної політики на територіальному, регіональному та національному рівнях.

Ключові слова: територіальна мобільність молоді, державне регулювання, економічне регулювання, соціальне регулювання, саморегулювання, молодь, молодіжна політика, міграційна політика, міграція.

Вступ.

У сучасних умовах євроінтеграції і глобалізації перед Україною постають нові виклики, які впливають на трудову діяльність людини та її соціально-економічне становище, що призводить до виникнення неконтрольованих переміщень робочої сили. Найбільш схильними до територіальної мобільності є наймолодші групи працездатного населення, а саме молодь, яка виступає основним джерелом поповнення трудового потенціалу країни. Проте, молодь має найменшу соціальну та психологічну захищеність, малу конкурентоспроможність на ринку праці та потребує особливої підтримки з боку держави та суспільства.

З метою ефективного використання та перерозподілу трудового молодіжного потенціалу на національному і регіональному рівнях регулювання процесу територіальної мобільності молоді може стати саме тим інструментом молодіжної і міграційної політики, що дозволить попередити втрати трудового потенціалу та сприяти соціально-економічному розвитку регіонів і країни в цілому. Тому, на думку автора, питання регулювання процесу територіальної мобільності молоді є дуже актуальним і має бути в центрі уваги української моделі молодіжної і міграційної політики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Теоретико-методичним та економіко-організаційним засадам державного регулювання економіки приділяли увагу такі вчені, як: Г.В. Атаманчук, В.І. Кушліна, В.М. Гриньова, М.М. Новіков, І.Р. Михасюк, А.Ф. Мельник та інші. Значний внесок у вирішення проблеми регулювання робочої

сили зробили Д.П. Богиня, Е.М. Лібанова, В.В. Онікієнко. Питаннями міграційної політики та державного регулювання міграційних процесів займалися О.М. Леонтенко, Т.П. Петрова, В.О. Позняк, С. Пирожков, А.У. Хомра та інші.

До аналізу державних програм зайнятості населення, оминаючи питання молодіжної зайнятості, зверталися В.С. Васильченко, В.М. Петюх, М.Б. Махсма. Ґрунтовний аналіз державних програм підтримки молоді зробив у своїй монографії Є.І. Бородін, практичний бік реалізації заходів щодо працевлаштування молоді розглядає у своїй праці М.Ф. Головатий. Проте комплексного дослідження механізмів та інструментів щодо регулювання процесу територіальної мобільності молоді, які закріплені в державних і цільових програмах у сфері державної молодіжної політики, поки що не здійснено.

Мета.

Метою даної роботи є вивчення методичних підходів до регулювання процесу територіальної мобільності молоді, як найменш захищеної частини суспільства, та розробка пропозицій щодо регулювання процесу територіальної мобільності молоді на національному та регіональному рівнях.

Методологія дослідження.

Теоретичними та методологічними засадами дослідження є праці вітчизняних і закордонних вчених в області економіки та економічної соціології. У процесі дослідження використано такі методи: порівняльного аналізу (для порівняння основних підходів до визначення понять і змісту регулювання), аналітичний (для визначення інструментів і механізмів, які застосовуються для регулювання процесу територіальної мобільності молоді) та абстрактно-логічний (для теоретичних узагальнень результатів і формування висновків та рекомендацій) методи.

Результати.

Сьогодні міграційні процеси відбуваються за нових географічних, правових та економічних умов, що пов'язано з державними реформами, перспективами входження України до ЄС, політичною й економічною ситуацією в країні та окремих її регіонах. Для подолання наявних соціальних та економічних труднощів потрібне ефективне управління цими процесами.

У ході управління здійснюються різноманітні за своїм призначенням і характером функції. Деякі науковці до загальних функцій управління відносять організацію, прогнозування та моделювання, планування, регулювання, кадрове забезпечення і контроль [1]. Регулювання є однією з основних функцій управління, що охоплює усі об'єкти та процеси в суспільстві, які є значущими для існування та розвитку життєдіяльності людини. Під регулюванням (від лат. *regulo* – приведення у порядок) розуміють таку форму цілеспрямованого впливу, яка зорієнтована на підтримку рівноваги в об'єкті управління та на його розвиток шляхом застосування певних методів та інструментів [3]. Отже, *регулювання* – це цілеспрямований вплив на усі суб'єкти та процеси в суспільстві з метою забезпечення порядку та контролю за їхньою діяльністю.

Суть процесів регулювання відображається в таких поняттях, як: «державне регулювання», «економічне регулювання», «соціальне регулювання», «саморегулювання» [11]. Розглянемо кожне з них окремо.

Під державним регулюванням розглядають «сферу діяльності органів державної влади щодо цілеспрямованого впливу на поведінку суб'єктів господарювання шляхом застосування різноманітних методів і засобів» [16]. Виходячи з цього, *державне регулювання* – це діяльність держави через комплекс заходів адміністративного, правового, економічного та організаційного характеру, спрямованих на підтримку та захист суб'єкта процесу регулювання, на контроль за дотриманням цим суб'єктом встановленого законодавства.

Державне регулювання економіки трактують як «втручання державних органів влади за

допомогою різних методів та інструментів у розвиток основних економічних процесів з метою забезпечення позитивних соціально-економічних результатів» [4], як «сукупність форм, методів і засобів впливу на економіку, що охоплюють економічні відносини, які склалися між суб'єктами та об'єктами регулювання» [7]. Таким чином, *економічне регулювання* – це втручання держави за допомогою фінансових, податкових, адміністративних і правових інструментів у процес керування суб'єктами економічної діяльності в напрямку розвитку, підтримки та контролю за економічними процесами в країні.

Термін «*соціальне регулювання*» у науковій літературі трактується як вплив громадянського суспільства та держави на поведінку суб'єктів процесу регулювання через сукупність соціальних інструментів з метою упорядкування соціальних відносин, врегулювання конфліктів і забезпечення компромісу [10]. Соціальне регулювання здійснюється за допомогою таких інструментів, як: моральні, релігійні правові норми, правовідносини, звичаї.

До того ж значну роль у регулюванні територіальної мобільності молоді відіграє *саморегулювання*, контроль над яким може належати державному регулюванню через інструменти економічного, правового та соціального впливу. У сфері підприємницької та економічної діяльності під саморегулюванням розуміється самостійна та ініціативна діяльність недержавних інститутів з метою розробки і встановлення правил поведінки та контролю за виконанням цих правил [14]. Підґрунтям саморегулювання є ідея виконання особами, що діють на визначеному ринку, правил і стандартів, які встановлюються і розробляються не державою, а самими особами [8]. Отже, саморегулювання територіальної мобільності – це процес самостійної діяльності недержавних інститутів з метою ефективного перерозподілу робочої сили через правила та стандарти поведінки на ринку праці, які розробляються та встановлюються цими інститутами.

Виходячи з вищевикладеного, *державне регулювання територіальної мобільності молоді* – це система методів, інструментів та інститутів у межах держави, що сприяють територіальному переміщенню молоді людини на основі пізнання прав, закономірностей і тенденцій розвитку з метою оптимального розподілу молодіжних і трудових ресурсів на певній території.

Для формування дієвого механізму регулювання територіальної мобільності молоді актуальним є визначення **територіальної мобільності молоді** як *процесу потенційного або реалізованого переміщення соціально-демографічної категорії населення віком 14-34 роки через кордони адміністративно-територіальних одиниць на певний термін часу зі зміною або без зміни постійного місця проживання, що спричинений специфічними чинниками, які властиві саме цій віковій категорії*.

Головним інструментом державної політики щодо регулювання територіальної мобільності молоді є міграційна політика, яка здійснюється органами державної влади, органами місцевого самоврядування та інститутами громадянського суспільства з метою регулювання процесу територіального переміщення населення як в межах країни, так і за її межі (віїзд в країну та віїзд з країни) [15; 17]. Якщо ми говоримо про молодь, то додатковим інструментом регулювання територіальної мобільності молоді є молодіжна політика, яка представлена «системною діяльністю держави у відносинах з особистістю, молоддю, молодіжним рухом, що здійснюється в законодавчій, виконавчій, судовій сферах і ставить за мету створення соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов та гарантій для життєвого самовизначення, інтелектуального, морального, фізичного розвитку молоді, реалізації її творчого потенціалу як у власних інтересах, так і в інтересах України» [6].

Суб'єктом молодіжної політики виступає молодь, серед якої спостерігається висока внутрішньорегіональна та міжрегіональна міграція (упродовж життя 89% молоді бували в іншому населеному пункті в межах своєї області, 82,6% – в іншій області України¹), високий рівень

¹ Результати всеукраїнське соціологічне дослідження «Молоді України-2017», проведеного Центром незалежних соціологічних досліджень «Омега» у серпні-вересні 2017 р. на замовлення Міністерства молоді та спорту України.

потенційної внутрішньої (36,9% молоді віком 14–34 роки бажає виїхати зі свого населеного пункту²) та зовнішньої територіальної мобільності (74,1% молоді, яка хотіла б виїхати зі свого населеного пункту, хотіли б виїхати за межі України. Серед проблем, які виникають в молодіжному середовищі, потрібно виділити: відсутність мотивів і навичок до самостійного отримання знань; відсутність вакансій на ринку праці за отриманою спеціальністю; повільні темпи розвитку молодіжного підприємництва; низький рівень профорієнтаційної роботи серед молоді.

Відповідно до цього можна визначити такі **пріоритетні завдання** молодіжної та міграційної політики, як: забезпечення умов для молоді щодо досягнення гідного освітнього та професійного рівня; сприяння молоді у виборі професії і покращення якості профорієнтаційних послуг; сприяння працевлаштуванню, розвитку самозайнятості та гідному рівню життя молодого покоління; збереження та розвиток вже сформованого в Україні молодіжного трудового потенціалу.

Система регулювання процесу територіальної мобільності молоді ґрунтується на загальному розумінні закономірностей, принципів, форм, методів та інструментів, якими керуються при формуванні молодіжної міграційної та соціальної політики. До **основних принципів** регулювання цих процесів відносять: ефективність; захист прав та свобод; вирішення соціальних, економічних, культурних проблем мігрантів; взаємодію органів законодавчої і виконавчої влади з органами місцевого управління та громадськістю; раціональний територіальний перерозподіл робочої сили [5].

Принципи державного регулювання територіальної мобільності робочої сили здійснюються через *методи прямого регулювання* (нормативно-правові акти, цільові комплексні програми, державний бюджет) та *методи непрямого регулювання* (інструменти бюджетно-фінансової, грошово-кредитної, інвестиційної, інноваційної політики держави) [7].

Кожен з методів державного регулювання має певний комплекс **інструментів**, які використовуються для впливу на суб'єкт з метою його зміни або отримання корисного ефекту.

Адміністративно-правовий вплив державного регулювання представлений такими інструментами, як закони і нормативно-правові документи. Такий вплив здійснюється шляхом: формування, удосконалення та реалізації національного законодавства з питань міграції, приведення його у відповідність до міжнародних норм і вимог; приєднання до багатосторонніх міжнародних договорів із питань праці й соціального захисту трудових мігрантів, контролю та забезпечення їх реалізації; укладання міждержавних і міжурядових договорів щодо працевлаштування мігрантів; співробітництва прикордонних регіонів сусідніх країн щодо розвитку прикордонної міграції і регулювання переміщень громадян та їхньої трудової діяльності за межами держави; укладання договорів та досягнення домовленостей щодо умов перетину кордонів і перебування громадян на території інших держав; взаємної співпраці щодо відкриття закордонних філій банків, протидії торгівлі людьми та нелегальній міграції [12].

Як організаційні методи державного регулювання держава може використовувати інформаційну політику через створення інформаційних центрів (у тому числі регіональних), надання консультаційних послуг, проведення інформаційних кампаній щодо основних прав та обов'язків, умов працевлаштування та проживання, наявності вакансій на національному і регіональному рівнях тощо [18]. Також організаційним інструментом в регулюванні цього процесу можуть виступати «міграційні мережі», як комплекс міжособистісних зв'язків, які існують між мігрантами та потенційними мігрантами в місці (країні) призначення і місці походження.

Серед інструментів економічної політики регулювання територіальної мобільності молоді можуть бути: матеріальне стимулювання (застосування системи пільг в оподаткуванні валютних вкладів і переказів мігрантів) і санкції (запровадження митних внесків і відносних візових ставок); регулювання заробітної плати [18]; надання пільг роботодавцям, які працевлаштовують молодь на перше робоче місце; підтримка і розвиток підприємництва та самозайнятості серед молоді шляхом

² Див. виноску 1.

надання кредитів або податкових пільг. Ці інструменти реалізуються через фінансові та податкові методи.

Як інформаційний інструмент регулювання процесу територіальної мобільності молоді можна використовувати інформаційні бази, інформаційно-комунікаційні технології (мережа інтернет, радіо- та телепередачі тощо), програми обміну молоді, програми підробітку влітку, здійснення моніторингу молодіжного середовища, проведення соціологічних досліджень та здійснення науково-обґрунтованого аналізу. На національному та регіональному рівнях реалізації молодіжної міграційної політики може бути використано територіальний маркетинг для формування та покращення іміджу та привабливості, підвищення престижу та конкурентоспроможності регіону або країни в цілому [13]. За допомогою цього механізму впливу на зовнішнє середовище можна залучити молодь в регіон або стимулювати зворотну зовнішню міграцію, а за допомогою впливу на внутрішнє середовище – закріпити молодь у регіоні або країні походження.

Серед соціально-психологічних інструментів регулювання територіальної мобільності молоді важливу роль відіграє розробка та реалізація регіональних цільових програм у сфері молодіжної і міграційної політики, соціальних програм з допомоги незаможним прошаркам молоді, цільових комплексних програм, спрямованих на профорієнтацію молоді, програм адаптації та інтеграції молодих мігрантів і внутрішньо переміщених осіб та членів їхніх сімей.

Все вищесказане дозволяє нам сформулювати систему регулювання процесу територіальної мобільності молоді (рис. 1), де певні інструменти даної системи регулювання можуть реалізовуватися виключно на національному рівні, інші – тільки на регіональному чи місцевому рівнях, а є такі, що можуть реалізовуватися на всіх рівнях регулювання.

Державне регулювання на національному та міждержавному рівнях може спиратися на селективний підхід, коли вводиться кількісне обмеження для в'їзду осіб певної національності, професії або навіть статі. Також можуть реалізуватися державні програми щодо обмеження притоку робочої сили або створення умов для повернення тимчасових трудових мігрантів на батьківщину.

На регіональному рівні державна політика з регулювання територіальної мобільності молоді має реалізуватися через розробку та реалізацію регіональних програм з урахуванням особливостей цієї категорії населення, а також особливостей соціально-економічного розвитку та територіального розташування регіону, тенденцій, обсягів та інтенсивності міграційних процесів молоді в цьому регіоні. Основним інструментом регіональної політики в сфері регулювання територіальної мобільності молоді можна вважати усунення дисбалансу соціально-економічного розвитку регіонів. Важливим є також стимулювання переміщення молоді з регіону з високим рівнем безробіття до регіону, де є попит на робочу силу, сприяння максимальній мобільності молоді через гнучку систему професійного навчання, підготовку фахівців відповідно до сучасних вимог ринку праці, розвиток інфраструктури і транспортного сполучення.

З метою забезпечення умов для молоді щодо досягнення гідного освітнього та професійного рівня важливим є підвищення якості освітніх послуг згідно досягнень національного й світового розвитку науки і техніки та удосконалення системи формування державного замовлення. У цьому випадку державна політика у сфері освіти має спрямувати свої зусилля на оновлення структури та змісту переліку спеціальностей відповідно до потреб сучасного ринку праці, а також запровадження системи безперервного навчання населення впродовж усього життя. Крім того, у часи швидкого розвитку науки та техніки виникає нагальна потреба у введенні в навчальний процес нових професій, які мають забезпечувати потреби підприємств та організацій у спеціалістах з новітніх технологій.

З метою вільного доступу молоді до отримання якісної освіти та підвищення професійно-кваліфікаційного рівня одним з механізмів впливу може стати створення системи кредитування навчання через цільові державні програми та надання пільг комерційними банками та роботодавцями, які фінансують освітні послуги.

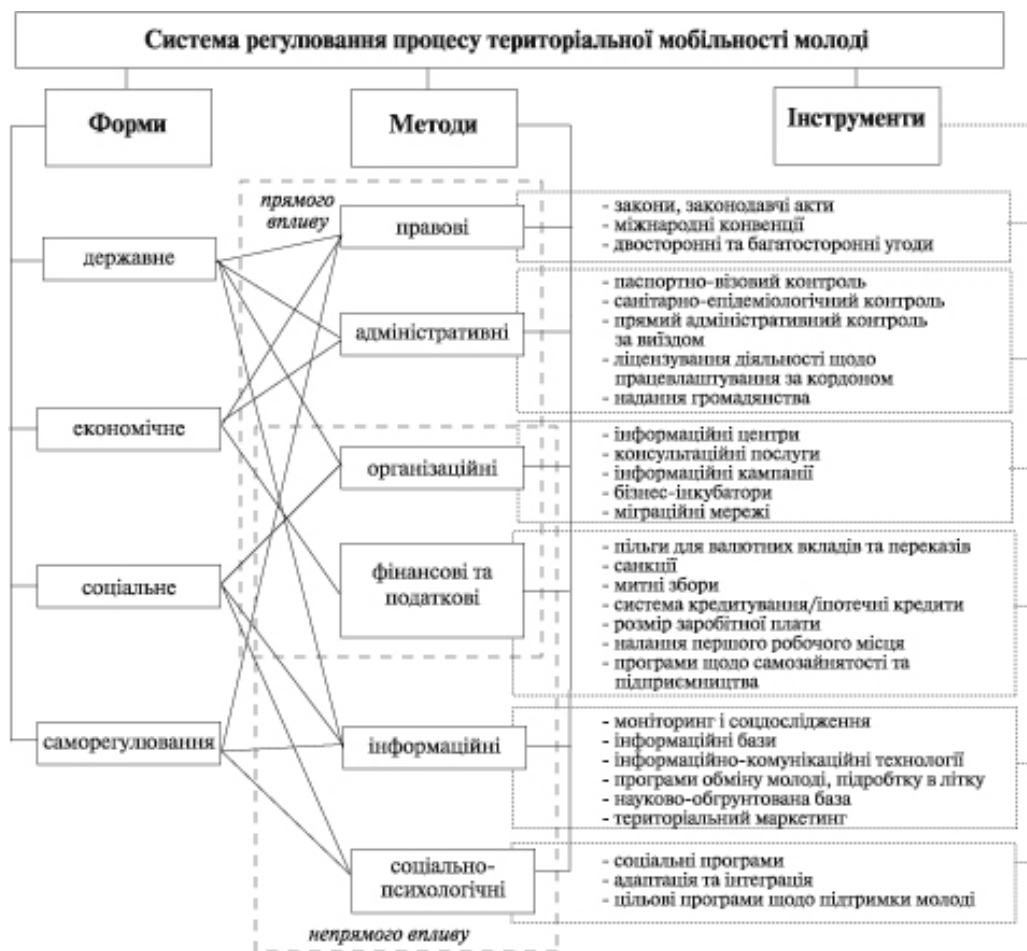

Рис. 1. Формування системи регулювання процесу територіальної мобільності молоді*

*Джерело: узагальнено автором.

На регіональному рівні необхідно формувати систему перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів через скоординовану роботу регіональних служб зайнятості та органів управління освітою в регіоні (інформування системи освіти про наявну та перспективну структуру робочих місць, якісний склад незайнятої молоді тощо). Потрібно стимулювати внутрішню територіальну мобільність молоді до отримання вищої освіти шляхом створення належної соціальної інфраструктури для студентів (гуртожитків, їдалень, бібліотек тощо), запровадження обмінів між навчальними закладами різних регіонів, надання субсидій на житло молодим сім'ям та науковцям. Нагальним є розвиток транспортного сполучення у сільській місцевості, що призведе до підвищення зайнятості сільської молоді та залучення її до праці в містах, де є вільні робочі місця.

З метою *сприяння молоді у виборі професії і покращення якості профорієнтаційних послуг* важливим кроком має стати поліпшення інформаційного забезпечення як державних структур, так і молоді шляхом розроблення та реалізації цільових комплексних програм, спрямованих на профорієнтацію молоді в залежності від потреб ринку праці. Потребує покращення координаційна діяльність служби зайнятості із закладами освіти щодо перепідготовки незайнятої молоді за

робітничими професіями та впровадження постійного прогнозування ринку праці за його кваліфікаційними та структурними ознаками. Дуже важливим є підвищення ефективності профорієнтаційних послуг і рівня довіри молоді до них.

Зокрема, потрібне створення загальнодоступної програми, де буде передбачено певний обсяг інформації, який забезпечить ефективний контроль і виконання програм для молоді, яка шукає роботу. На даний час Уряд України реалізує Національну програму інформатизації, проте робота системи інформаційного забезпечення міграційної програми Уряду залишається нерегулярною та неузгодженою з різними структурами і відомствами. Міністерством молоді та спорту України за підтримки Програми розвитку ООН в Україні у 2015 р. розроблено сайт «Моя кар'єра» (www.mysafee.org.ua), що мав би надавати інформацію про ринок праці та актуальні професії, можливості для розвитку власної кар'єри молодому поколінню. Проте, даний сайт не містить повноцінної інформації.

Регулювання територіальної мобільності молоді також потребує науково-обґрунтованої бази, яка може бути реалізована через тісну співпрацю Міністерства молоді та спорту України, Міністерства соціальної політики України та інших відомств з науково-дослідними установами та організаціями. Така співпраця дозволить: ґрунтовно вивчити досвід зарубіжних країн; проаналізувати стан і зробити прогноз наслідків регулювання процесу територіальної мобільності молоді; науково обґрунтувати управлінські рішення у сфері молодіжної політики щодо регулювання цього процесу.

Не менш важливим для регулювання територіальної мобільності молоді є моніторинг стану молодіжного середовища, який потребує повної і достовірної статистичної інформації, але сучасна статистика має деякі недоліки:

1) останній перепис населення в Україні проводився у 2001 р., проте має проводитися через однакові проміжки часу (5 або 10 років), що впливає на достовірність і збільшує помилки у розрахунках і зборі іншої статистичної інформації;

2) офіційна статистика не дає точних даних про чисельність населення, яке працює за кордоном, їхній вік, стать, рівень освіти тощо. Тому інформаційне забезпечення України в галузі статистики міграції потребує вдосконалення механізму збору інформації та оцінки масштабів зовнішньої трудової міграції.

Ефективному регулюванню територіальних переміщень молоді може істотно допомогти інформація, отримана в результаті соціологічних досліджень. Такі результати дають уявлення про причинно-наслідкові зв'язки, взаємовплив явищ, які виникають усередині та між міграційними процесами, допомагають отримати якісну оцінку міграційної ситуації в регіонах та в країні в цілому.

Дуже важливим є моніторинг і контроль реалізації молодіжної політики. З цією метою потрібна розробка і затвердження Національних показників молодіжної політики. У 2016 р. Державним інститутом сімейної та молодіжної політики такі показники були подані на розгляд Міністерству молоді та спорту України. Збір показників молодіжної політики дозволить відстежувати динаміку змін в молодіжному середовищі України та моніторити ефективність заходів, які проводяться в рамках молодіжної політики щодо регулювання територіальної мобільності молоді.

Задля сприяння працевлаштуванню, розвитку самозайнятості та гідного рівня життя молоді необхідним є підвищення рівня добробуту всіх верств населення й стандартів оплати праці в Україні, що дозволить молоді вільно інвестувати в освіту та підвищувати професійно-кваліфікаційний рівень. У сфері законодавчого забезпечення потребує введення фіксованого механізму щодо запровадження прямих і непрямих пільг роботодавцям, які інвестують кошти в систему професійної освіти, надають робочі місця для виробничої практики і приймають на роботу випускників навчальних закладів.

Заходи з підтримки та розвитку самозайнятості мають включати: розробку методики реалізації бізнес-планів, надання консультаційної і фінансової допомоги, розвиток навичок та сприяння навчанню і підготовці молоді, яка планує зайнятися підприємництвом, створення бізнес-

інкубаторів, завданням яких є забезпечення інформаційно-консультаційної допомоги з питань трудового законодавства, збір інформації про вакансії, моніторинг ринку робочих місць, допомога у пошуку роботи, створення нових робочих місць, супровід приватних підприємців, створення умов для їхнього розвитку.

Один із важливих заходів зростання територіальної мобільності молоді є розвиток іпотечних кредитів. Але на даний час в Україні високі ціни на нерухомість і великі відсотки на кредити не дають змоги населенню, а особливо молоді, користуватися даним видом банківських послуг.

В умовах глобалізації територіальна мобільність робочої сили стає природною реакцією людини на несприятливі умови на території проживання або місці прикладання праці. Держава в цьому випадку має спрямувати свої зусилля на покращення ситуації на внутрішньому ринку праці, на збільшення кількості робочих місць, надання існуючим та новоствореним робочим місцям привабливості для молоді, насамперед, за рівнем оплати праці, наданням їм престижності та створення задовільної організації та умов праці.

Для збереження та розвитку молодіжного трудового потенціалу органи молодіжної, соціальної та міграційної політики повинні комплексно спрямовувати свій вплив на соціально-економічні заходи держави, заходи місцевих органів влади, бізнес-сектору та інших організацій для формування національних цінностей, які допоможуть знизити рівень еміграційних настанов серед молодого покоління та підвищити мобільність молоді в межах країни.

На національному рівні необхідно сприяти покращенню соціальної захищеності українських працівників-мігрантів за кордоном та розширенню можливостей легального працевлаштування українських громадян, а особливо молоді, за кордоном. Крім того, потрібно сприяти зворотній зовнішній міграції молоді через запровадження грантів, програм підтримки та додаткових пільг при працевлаштуванні або відкритті власної справи для молоді, яка повертається з-за кордону після навчання або роботи.

Задля збереження і розвитку молодіжного трудового потенціалу сільських територій необхідним є запровадження матеріальних і соціальних стимулів для молоді під час працевлаштування у сільській місцевості, залучення молоді до сезонних робіт в сільській місцевості, стимулювання сільськогосподарських виробників, які працевлаштовують молодь.

Підводячи підсумок, можна сформулювати основні напрями регулювання територіальної мобільності робочої сили молоді у сфері молодіжної політики з метою збереження та розвитку молодіжного трудового потенціалу (табл. 1).

Таблиця 1

Основні механізми регулювання процесу територіальної мобільності молоді у сфері молодіжної політики*

Пріоритетні завдання	Механізми
забезпечення умов для молоді щодо досягнення гідного освітнього та професійного рівня	<ul style="list-style-type: none"> – збільшення грантів на навчання та проведення конкурсів молодіжних проектів; – розширення інформаційної кампанії про освітню програму «Еразмус+» та інші навчальні програми для молоді; – розвиток співпраці з іншими країнами щодо розширення програм обміну студентами, молоддю та молодими науковцями; – залучення молоді до волонтерської роботи (створення Національної волонтерської служби в Україні, впровадження волонтерських проектів для молоді (проекти Європейської волонтерської служби)); – створення системи безперервного навчання й підвищення кваліфікації молоді
сприяння молоді у виборі професії і покращення якості професійно-консультаційних послуг	<ul style="list-style-type: none"> – посилення інформаційної роботи молодіжних центрів праці та підвищення рівня їхньої взаємодії з іншими організаціями; – покращення роботи інформаційних порталів щодо вибору професій та допомоги у працевлаштуванні молоді; – створення он-лайн порталу вакансій для молоді з постійним оновленням інформації; – впровадження постійного моніторингу молодіжного середовища (Національні показники молодіжної політики)

Продовження табл. 1

сприяння працевлаштуванню, розвитку самозайнятості та гідному рівню життя молоді	<ul style="list-style-type: none">– розробка системи заходів, спрямованих на стимулювання молоді до роботи в Україні (розвиток молодіжного підприємництва, участі в громадських роботах);– розширення програм підтримки молодіжних центрів праці, бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів тощо;– розвиток ринку житла для молоді та поліпшення їхніх житлових умов шляхом розширення послуг державного молодіжного кредитування, залучення позабюджетних ресурсів для поліпшення житлових умов
збереження та розвитку вже сформованого в Україні молодіжного трудового потенціалу	<ul style="list-style-type: none">– формування української національної ідеї, виховання цінностей, що протидіятимуть еміграційним установкам;– впровадження грантових програм підтримки молоді, яка повернулася з навчання або роботи з-за кордону;– запровадження матеріальних і соціальних стимулів для молоді під час працевлаштування у сільській місцевості;– залучення молоді до сезонних робіт в сільській місцевості

*Джерело: узагальнено автором.

Висновки і перспективи.

Реалізація державної молодіжної політики у напрямку регулювання територіальної мобільності робочої сили молоді буде сприяти підвищенню конкурентоспроможності молоді, зростанню рівня освітньої та професійно-кваліфікаційної мобільності, покращенню трудового потенціалу, активізації громадської позиції та поліпшенню якості освітніх послуг. Молодіжна політика має стати саме тим інструментом допомоги всім категоріям молоді для вільного розвитку їхніх здібностей, отримання якісної освіти, реалізації трудового потенціалу, запобігання та подолання структурного та регіонального безробіття, формування рухливої особистості та особистості, здатної до швидкого пристосування. Міграційна політика стосовно молоді повинна реалізуватися як взаємозв'язок соціально-економічної політики, політики у сфері інформації і комунікацій, молодіжної політики та політики у сфері освіти та науки з врахуванням сучасних інноваційних розробок.

Регулювання процесу територіальної мобільності молоді має відбуватися з врахуванням факторів, які впливають на прийняття молоддю рішення про переміщення. У зв'язку з цим має проводитися регулярне комплексне вивчення територіальної мобільності молоді з врахуванням специфічних чинників, які властиві саме цій віковій категорії населення, з метою розробки політики, що відповідає соціально-економічному розвитку регіону, потребам ринку праці в робочій силі, інноваційним можливостям і потенціалу виробництва в регіоні, максимальному рівню престижу та конкурентоспроможності регіону або країни в цілому, та, відповідно, пріоритетів державної чи регіональної цільової програми, спрямованої на розвиток молоді.

Список використаних джерел

1. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления : курс лекций. Москва, 1997. 400 с.
2. Бородін Є.І. Історія формування державної молодіжної політики в Україні (1991 – 2004 рр.) : монографія. Дніпропетровськ, 2006. 472 с.
3. Государственное регулирование рыночной экономики : под ред. В. И. Кушлина. Москва, 2002. 832 с.
4. Гриньова В. М., Новікова М. М. Державне регулювання економіки : навчальний посібник. Харків, 2004. 753 с.
5. Данюк М., Леонтенко О. Удосконалення державної міграційної політики України. *Україна: аспекти праці*. 1999. № 6. С. 47–51.
6. Декларації «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» від 15 грудня 1992 р. № 2859-XII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2859-12>
7. Михасюк І.Р., Мельник А.Ф., Крупка М.І., Залога З.М. Державне регулювання економіки : підруч. для вищ. навч. закл. Київ, 2000. 592 с.
8. Долинская В.В. Частноправовые формы и методы экономического саморегулирования. *Законы*

России: опыт, анализ, практика. 2009. № 2. С. 22-30.

9. Дробязко С.Г. Козлов В.С. Общая теория права: учеб. пособие для вузов. Минск, 2007. 480 с.
10. Зайчук О.В. Оніщенко Н.М. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник. Київ, 2006. 688 с.
11. Костарев С.В. Самоорганизация и управление природопользованием. Философские аспекты: монография. Омск, 1999. 176 с.
12. Методология и методы изучения миграционных процессов. Междисциплинар. учеб. пособ. / под ред. Ж. Зайончковской, И. Молодиковой, В. Мукомеля. Москва, 2007. 370 с.
13. Молодежная миграционная политика в Новосибирской области : моногр. / под. науч. ред.. д-ра полит. наук, доц. Л.В. Савина. Новосибирск, 2015. 276 с.
14. Мрясова Ю.Р. Саморегулирование в системе государственного регулирования. *Предпринимательское право.* 2009. № 1. С. 47–51.
15. Петрова Т.П. Концепція державної міграційної політики України: цільова орієнтація і основні напрямки. Київ, 1996. 41 с.
16. Пирожков С.И. О концепции трудового потенциала населения. Современная концепция трудового потенциала: Сб. науч. тр. / [Редкол.: С. И. Пирожков (отв. ред.) и др.]. Киев, 1990. 76 с.
17. Хомра А.У. Миграция населения : вопросы теории, методики исследования. Київ, 1979. 148 с.
18. Чорна В. О. Інструменти регулювання трудової міграції. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Сер. : Соціологія.* 2008. Том 103, № 90. С. 81–85.

Статтю отримано: 1.07.2017 / Рецензування 3.08.2017 / Прийнято до друку: 20.08.2017

Natalia Tilikina

Deputy Director for Scientific Work
State Institute of Family and Youth Policy
Kyiv, Ukraine
E-mail: tilikina_natalia@ukr.net

REGULATION OF THE PROCESS OF TERRITORIAL YOUTH MOBILITY

Abstract

Introduction. *In today's conditions of European integration and globalization, Ukraine faces new challenges that affect the work of man and his social and economic situation, which leads to uncontrolled displacement of manpower. The most vulnerable to territorial mobility is youth, which is the main source of replenishment of the labor potential of the country, but has the least social and psychological security, and therefore needs special support from the state and society. Thus, the issue of regulating the process of territorial youth mobility is very topical and should be at the center of the Ukrainian model of youth and migration policy.*

Methods. *The following methods are used in the process of research such as: the method of comparative analysis, analytical, abstract and logical.*

Results. *The article deals with theoretical and methodological substantiation of the concepts of "state regulation", "economic regulation", "social regulation", "self-regulation". The definition of state regulation of the process of territorial youth mobility is given. The methods and instruments that form the system of regulation of the process of territorial youth mobility are considered. It has been determined that the main instrument of the state policy for regulating this process is migration policy, and additional – youth policy. Mechanisms of influence on the regulation of the process of territorial youth mobility for the growth and development of labor potential at the level of the region and the country as a whole are worked out.*

Discussion. *The obtained results can be used in the development of youth policy at the territorial, regional and national levels.*

Keywords: *territorial youth mobility, state regulation, economic regulation, social regulation, self-regulation, youth, youth policy, migration policy, migration.*

References

1. Atamanchuk, G.V. (1997). *Teoriya gosudarstvennogo upravleniya : Kurs lektsiy* [Theory of Public Administration: Course of lectures]. Moscow, Russia: Yuridicheskaya literatura.
2. Borodin, Je.I. (2006). *Istoriya formuvannya derzhavnoi molodizhnoi polityky v Ukraini (1991 – 2004 rr.): Monografiya* [History of the formation of the state youth policy in Ukraine (1991 - 2004): Monograph]. –

Dnepropetrovsk, Ukraine : Gerda.

3. Kushlyna, V.Y. (Ed.). (2002). *Gosudarstvennoye regulirovaniye rynochnoy ekonomiki* [State regulation of market economy]. Moscow, Russia: Izdatel'stvo RAGS.

4. Grynova, V.M., & Novikova, M.M. (2004). *Derzhavne reguljuvannja ekonomiky: Navchalnyj posibnyk* [The state regulation of the economy : Manual]. Herson, Ukraine : INZhEK.

5. Danjuk, M., & Leontenko, O. (1999). Udoskonalennja derzhavnoi migracijnoi' polityky Ukrainy [Improvement of Ukraine's State Migration Policy]. *Ukraine: aspects of labor*, 6, 47-51.

6. Declaration "On the General Principles of the State Youth Policy in Ukraine" dated December 15, 1992 No. 2859-XII. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2859-12>.

7. Myhasjuk, I.R., Melnyk, A.F., Krupka, M.I., & Zaloga Z.M. (2000). *Derzhavne reguljuvannja ekonomiky : Pidrukh. dja vyssh. navch. zakl.* [The state regulation of the economy: Textbook]. Kyiv, Ukraine : Atika: El'ga-N.

8. Dolinskaja, V.V. (2009). Chastnopravovyye formy i metody ekonomicheskogo samoregulirovaniya [Private legal forms and methods of economic self-regulation]. *The laws of Russia: experience, analysis, practice*, 2, 22-30.

9. Drobjazko, S.G., & Kozlov, V.S. (2007). *Obshchaya teoriya prava: uchebnoye posobiye dlya vuzov* [General theory of law : Textbook]. Minsk, Belarus: Amalfeja.

10. Zajchuk O.V., Onishhenko N.M. (2006). *Teoriya derzhavy i prava. Akademichnyj kurs. Pidruchnyk* [Theory of state and law. Academic course. Textbook]. Kyiv, Ukraine : Jurinkom Inter.

11. Kostarev, S.V. (1999). *Samoorganizatsiya i upravljeniye prirodopol'zovaniyem. Filosofskiye aspekty: Monografiya* [Self-organization and management of nature management. Philosophical aspects: Monograph]. Omsk, Russia: Dialog-Sibir'.

12. Zajonchkovskoj, Zh., Molodikovoj, Y., Mukomelja, V. (Eds.). (2007). *Metodologiya i metody izucheniya migratsionnykh protsesov. Mezhdistsiplinarnoye uchebnoye posobiye* [Methodology and methods of studying migration processes. Interdisciplinary study guide]. Moscow, Russia : Centr mygracyonnyh yssledovanyj.

13. Shevcova, Ye.V. (Ed.). (2015). *Molodezhnaya migratsionnaya politika v Novosibirskoy oblasti : monografiya* [Youth Migration Policies in the Novosibirsk Region: Monograph]. Novosybyrsk, Russia : Izd-vo SibAGS.

14. Mrjasova, Ju.R. (2009). Samoregulirovaniye v sisteme gosudarstvennogo regulirovaniya [Self-regulation in the system of state regulation]. *Predprynymatel'skoe pravo*, 1, 47-51.

15. Petrova, T.P. (1996). *Koncepcija derzhavnoi migracijnoi polityky Ukrainy: cilova orijentacija i osnovni naprjamky* [The Concept of the State Migration Policy of Ukraine: Target Orientation and Main Directions]. Kyiv, Ukraine: NAN Ukraine, Research center of employment and labor market issues.

16. Pyrozkhov, S.I. (1990). *O kontseptsii trudovogo potentsiala naseleniya* [On the concept of the labor potential of the population]. Kyiv, Ukraine : Academy of Sciences of the USSR. Institute of Economics.

17. Homra, A.U. (1979). *Migratsiya naseleniya : voprosy teorii, metodiki issledovaniya* [Migration of population: issues of theory, research methods]. Kyiv, Ukraine : Naukova dumka.

18. Chorna, V.O. (2008). Instrumenty reguljuvannja trudovoi migracii [Tools of the regulating of labor migration]. *Scientific works of the Black Sea State University named after Petro Mohyla. Sociology. Vol. 103*, 90, 81-85.

Received: 07.1.2017 / Review 08.3.2017 / Accepted 08.20.2017

